

Lunds universitet

STVA22

Statsvetenskapliga institutionen

Handledare: Jessica Andersson Hudson

En diskussion om handlingskraft gällande klimatfrågan i svensk politik

Varför har vi inte löst klimatkrisen?

Edith Hoflund Jingsäter

Abstract

Följande uppsats ämnar utreda varför den nuvarande svenska klimatpolitiken inte utlöser nödvändig handlingskraft för att åtgärda klimatkrisen. Analysens övergripande frågeställning är – *Varför har vi ännu inte löst klimatfrågan?* Utgångspunkten är följande tre förklaringsmodeller och infallsvinklar som vardera appliceras på frågeställningen: (1) det mänskliga psyket och normer kring handlingskraft i västvärlden (2) Relationen mellan vetenskap och politik (3) Svensk krishantering. Ledord för uppsatsen är handlingskraft, och textens utgörs till övervägande del av en undersökning av vad som krävs för att omställningar och beteendeförändringar ska äga rum. Metodvalet är en hybrid av flera tillvägagångssätt men vilar på främst en kvalitativ utredning av rapporter och enskilda fall. Becks teorier om risksamhället och reflexiv modernitet genomsyrar uppsatsens alla delar. Resultatet visar att vad som till en början är osynliga kriser, dvs. Kriser som “smyger” sig in i samhället, inte kan hanteras och förväntas bemötas på samma sätt som akuta kriser eller de som är direkt förnimbara. Framtida forskning och politik måste istället för att producera mer kunskap om klimatfrågan under rådande diskurs för framställning av klimatforskning engagera sig i tvärvetenskapliga studier. Det vill säga forskning där kunskap samordnas och utvecklas för att hitta tillvägagångssätt att motivera samhället till handlingskraft för att uppnå uppsatta miljömål. Resultatet är en produkt av valda rapporter, metoder och teorier. I en komplex och mångfacetterad fråga som klimatfrågan är blir resultatet endast ett fragment av många möjliga svar på den ställda frågan.

Nyckelord: klimatkrisen, handlingskraft, krishantering, reflexiv modernitet

Antal ord: 7457

Inledning	4
Teorier	5
Metod och material	6
Klimatfrågan	8
Handlingskraft	8
Analys och diskussion	9
DEL 1. Mänskliga psyket och klimatkrisen	9
1.1 Svenska folkets kunskaper och förhållningssätt till klimatfrågan	9
Varför agerar vi inte?	10
Del 2. Klimatpolitiska rådet - vilken inverkan har nuvarande insatt expertråd på den svenska klimatpolitiken?	12
2.1 Klimatpolitiska rådet	12
2.2 Jämförelser av rapporterna 2019 och 2022	13
2.2 Gör mer påtryckningar från forskare skillnad?	15
2.1 Politik och Kunskap	16
Del 3. Krishantering – handlingskraft blir överlevnad	18
3.1 Krisberedskap i svensk lagstiftning	18
3.2 Krishantering under coronapandemin	19
3.3 Paralleller mellan coronapandemin och klimatkrisens dilemma	21
Del 4. Slutsatser	22
Referenslista	24

Inledning

Det kan argumenteras för att den största samtida utmaningen som världen gemensamt står inför är klimatkrisen. Greta Thunberg, en av de främsta svenska opinionsbildarna i frågan har vid upprepade tillfällen påkallat handlingskraft. ”Det finns inga gråzoner när det handlar om överlevnad. Antingen går vi vidare som en civilisation eller så gör vi inte det. Vi måste förändra oss.” (Thunberg, TEDxStockholm, 2018) Majoriteten av svenskarna och den svenska statsmakten är enig med Thunberg. Trots det så kvarstår problemen och vi är långt ifrån en framgångsrik lösning. Tre år efter Thunbergs tal kvarstår således frågan – Varför har vi inte löst klimatkrisen? Just detta ämnar följande uppsats utreda – här ställer vi oss inte frågan *hur* vi löser klimatkrisen utan snarare *varför* den ännu inte är löst. Var är det dissonansen mellan kunskap och handlingskraft gror?

Hösten 2017 publicerade Svenska Dagbladet artikeln ”Demokratien måste pausas för att lösa klimatkrisen”. I artikeln argumenterar klimatforskaren Jørgen Randers för att människans kortsiktighet gör oss olämpliga för att fatta beslut i komplexa och brådskande frågor, som klimatkrisen. Han säger till Svenska Dagbladet att en inskränkning på demokratien kan vara nödvändig för att lösa klimatkrisen. Randers anser att ”ett elitstyre med flertalets bästa för ögonen” möjligen är den bästa, eller kanske enda, vägen för att klimatfrågan ska hanteras på ett effektivt sätt. (Stiernstedt, 2017)

Artikeln är ett påtagligt exempel på hur debatten kring frågan åkallar drastiska åtgärder för en klimatomställning och desperationen som många av klimatforskarna ger uttryck för. De två värden som i artikeln står i konflikt med varandra är folkstyrelsen kontra kravet på handlingskraft. I den här analysen så kommer utgångspunkten delvis vara det demokratiska samhällets tillkortakommanden men framförallt möjligheter att hitta en väg till en framgångsrik klimatpolitik utan att inskränka på folkstyrelsen. Men för att nå dit är en bra utgångspunkt att först utreda Sveriges nuvarande sätt att hantera frågan.

Vi befinner oss i vad som brukar benämnas som ett kunskapssamhälle. Det vill säga att kunskapen om världen ökar parallellt med dess samhällsliga betydelse samtidigt som den enskilda individen allt oftare befinner sig i sammanhang som vilar på kunskaper som ligger långt bortom vardagsvetandets räckvidd. Detta innebär att vårt politiska system i allt högre utsträckning betraktar kunskap som styrmedel. (Sörlin & Vessuri, 2007, s. 2) Men uppenbart är att kunskap inte nödvändigtvis föranleder handlingskraft. Frågan som då uppstår är – vad är det som kan utlösa en klimatomställning?

Uppsatsen ämnar diskutera det Svenska samhällets hantering av klimatfrågan och varför de insatser som gjorts inte fått önskad effekt. Syftet är att undersöka vad som behöver tillkomma eller falla bort i klimatarbetet för att skapa förutsättningar för att nå uppå klimatmålen.

Teorier

Uppsatsen kommer att genomgående ha en teoretisk utgångspunkt i Ulrich Becks teorier om den reflexiva moderniteten som han introducerar i sin bok *Risksamhället* (1986). Becks teorier är även den huvudsakliga teoretiska utgångspunkt för uppsatsens tredje del som diskuterar krishantering. Beck menar att Industrisamhället som uppkommer i samband med industriella revolutionen är den första moderniteten, varpå ytterligare en radikal moderniseringsprocess som skapar den andra moderniteten följer, alltså vår nutid. Den första moderniteten genomgår en oavsiktlig och osynlig förändring som underminerar grunden för den klassiska industriella moderniteten. Den andra moderniteten är alltså en oönskad men ofrånkomlig konsekvens av den första varvid moderniseringsprocessen blir ett problem i sig själv och således blir reflexiv. Reflexiv modernitet förklaras med att ett modernt samhälle genom utveckling och kunskap lär sig mer om sin egen struktur och dynamik. Desto mer kunskap det moderna samhället får om sig självt desto mer kommer samhället att förändras och strukturer bytas ut. Han påvisar med andra ord att samhället har rört sig från en industriell modernitet där det primära målet är att skapa ekonomisk tillväxt genom att bemästra naturen, men att vi nu rör oss mot reflexiv modernitet som förr eller senare måste hantera de negativa följderna av den industriella moderniteten. En av de negativa följderna som Beck lyfter är just klimatkrisen.

Beck menar även att den mänskliga viljan att minimera risken för framtida kriser påverkar vårt samtida politiska agerande. Han menar att framtidens problem tar sig i konkret politiskt uttryck. Han beskriver detta genom att porträttera globala risker som en projicering av verkligheten. De globala riskerna leder till att själva förväntningen av en kris påverkar hur samhället agerar även om krisen ännu inte har ägt rum. Enbart genom att föreställa sig eller projicera den globala risken blir den potentiella framtida katastrofen närvarande i hur människor agerar och formar samhället. Inte minst de politiska besluten influeras i ett försök att förhindra dem. Han exemplifierar detta i relation till terrorism. Han menar att det inte är själva terrorhandlingen, utan den globala projiceringen av en terrorhändelse och de politiska handlingarna och reaktionerna som svar på denna förväntning av terror som påverkar politiken och samhället mest.

Becks teori kan tolkas som att människan är reaktiv och förhållandevis långsiktig när samhället förhåller sig till framtida kriser. Frågan är om detta gäller alla typer av kriser, även de som är mer abstrakta, där faran inte är lika konkret som den är vid hot om ett terrorattentat.

Den teoretiska utgångspunkten i uppsatsens första del som berör det mänskliga psyket är delvis filosofen Roman Krznaric som till skillnad från Beck i sin bok *The good ancestor* (2021) argumenterar för att den allmänna tankeprocessen, eller "tankekulturen" om man så vill, är färgad av kortsiktighet. Han skriver i sin bok: "Vi i västvärlden lider av en patologisk kortsiktighet – en kortsiktighet som nu snabbt

växer till en existentiell risk för hela mänskligheten” (Krzanaric, 2021, s.78). Krzanaric menar att långsiktighet är ett komplext tankesystem som kräver mycket av människan trots det är detta nödvändigt för att lösa klimatkrisen. Han konstaterar att vi behöver ett långsiktigt kulturformande narrativ. För att ett komplext problem som miljökrisen ska kunna lösas måste alltså vårt sätt att tolka och sortera verkligheten förändras. Han lyfter några tankeprocesser som ska inkorporeras i hur vi fattar beslut och tänker kring vår verklighet för att råda bot på kortsiktighet. Bland annat diskuterar han att vi måste återupptäcka “katedral tänkandet” . Med katedral tänkandet avser han vi måste kunna känna oss tillfredsställda med att det vi idag börjar bygga eller verkställa inte kommer vara färdigt inom vår livstid. Han hävdar att människan idag vill få direkt utdelning för den insats som denna gör, men för att lösa klimatkrisen måste vi agera för någon annan – för allmännyttan.

I uppsatsens andra del som berör politiska processer och förhållandet mellan vetenskap och politik kommer först Klimatpolitiska rådets utvärderingar från 2019 och 2022 användas för att förstå utmaningarna för den nuvarande klimatpolitiken. Miljöforskningsberedningens utredning (MBF) *Miljöpolitikens spelplan* (MBF, 2014) appliceras på frågan varför Klimatpolitiska rådets rapporter inte genererar politisk handlingskraft. Här genomsyras även analysen av Erik Albæks teorier, som han presenterar i artikeln “Expertstyre: en avgränsning” (2009) om det moderna samhällets användning och förhållning till vetenskap. Han skriver att vi i allt högre grad använder oss av vetenskap och expertkunskap. En viktig anledning till den här utvecklingen är att det finns ett omätligt kunskapsbehov i det politisk-administrativa systemet. Den offentliga sektorn förväntas lösa mängder av olika problem som kräver motiverade lösningsmodeller. Till det offentliga förpliktelser hör också att lösa allt fler diffusa och komplexa problem. Till de här problemen finns inte någon tydlig lösning och ofta definieras de här problemen av att orsakssammanhangen som är ytterst komplexa och svåra för en lekman att konceptualisera. Politikerna och ämbetsverk under dem har inte alltid möjlighet att själva producera tillräckligt mycket kunskap om problemens omfattning och hur de kan hanteras. Det finns ett konstant behov av input från utomstående menar han. Både från teoretiskt och praktisk sakkunniga i frågor som exempelvis klimatfrågan. Efterhand som det sociala och ekonomiska livets mekanismer blir alltmer komplexa, inbördes sammankopplade och förutbestämda, måste vetenskapliga värderingar tillmätas större vikt.

Metod och material

Avgränsningen är den svenska politiken även om klimatproblemet är ett globalt problem som inte går att lösa utan global samverkan. Den aspekten har valts att inte beröras. Uppsatsen ämnar att göra en samtida

analys och förhåller sig till åren 2019-2022 att utredas i fråga om klimatpolitik, krisberedskap, kultur och sociologiska aspekter, inställning till klimatfrågan och juridiska ramverk. Klimatpolitiska rådet inrättades 2018 och innan dess är det svårare att hitta tillgänglig information som utreder den svenska statsmaktens klimatarbete. Historiska anledningar till varför klimatfrågan inte ännu lösts tas därmed inte upp. Uppsatsen är uppdelad i tre delar och undersöker i varje del olika aspekter av klimatfrågan för att kunna ge en relevant överblick i frågan. Alla delar knyts sedan samman i en avslutande slutsats.

I uppsatsens första del undersöks det mänskliga psyket – psykologiska, kulturella och filosofiska aspekter av klimatfrågan. De beteendemönster och inställningar som här presenteras underlättar sedan förståelsen för övriga två delars diskussioner som också oundvikligen innefattar den mänskliga faktorn. Här lyfts till en början en kvantitativ undersökning gjord av Novus och undersöker svenska folkets inställning till klimatfrågan. Den kvantitativa undersökningen används för att understödja argumentet om att anledningen till bristen på handlingskraft inte beror på ointresse eller okunskap. På detta följer en diskussion där utvalda tänkare och forskares infallsvinklar i frågan ställs mot varandra. Den här delen kan således argumenteras för ha teoriprovande inslag.

Andra delen utreder den svenska klimatpolitiken varpå en diskussion om förhållandet mellan vetenskap och politik följer. Först presenteras klimatpolitiska rådets rapporter från 2019 och 2022 i en jämförande studie för att undersöka vilken inverkan vetenskapliga råd och konkreta riktlinjer har på den svenska klimatpolitiken och politikernas agerande. Det finns en uppsjö av olika expertinslag och intresseorganisationer som syftar till att påverka den svenska statsmaktens agerande. Eftersom det Klimatpolitiska rådet har en unik insyn i det klimatpolitiska arbetet har de valts ut för att undersöka vetenskapens förmågan till inflytande. I analysen av rapporterna lyfts problemen med det nuvarande politiska ledarskapet och utsläppsminskningen. Del två avslutas med analys av resultaten som jämförelsen av rapporterna genererat. Framförallt avhandlas relationen mellan politik och vetenskap.

Den avslutande delen ämnar att titta på hur svensk krisberedskap ser ut. Här presenteras de juridiska ramverken för att få en grundläggande förståelse för hur krishantering i Sverige kan se ut samt hur kriser prioriteras. Vidare åskådliggörs hur svensk krishantering kan se ut i praktiken genom en kort fallstudie av coronapandemin. Fallstudien har gjorts i syfte att påvisa vad, och vad som inte, utlöser handlingskraft samt hur strategierna för krishantering i Sverige fungerar.

Utvalda teorier appliceras på frågeställningen för att hypotesen framtagna ur teorierna sedan antingen kan falsifieras eller bekräftas. Målsättningen blir att diskutera vad som är en hållbar princip för Sveriges agerande i klimatfrågan. Uppsatsen utgörs dels av forskningsartiklar samt dels av böcker av teoretiker och tänkare som behandlar ämnen relaterade till berörda infallsvinklar. Övergripande är uppsatsen en kvalitativ undersökning av den svenska politikens agerande i klimatkrisen.

Uppsatsen har en förklarande ansats och ämnar besvara frågan: *Varför har vi inte löst klimatkrisen?* Då frågan är omfattande och begränsad till Sveriges hantering är risken att analysen missar väsentliga aspekter av diskussionen. Mycket av den klimatpolitik som bedrivs i Sverige härstammar från internationella överenskommelser, något som i den här uppsatsen inte tas i beaktning och kan anses vara ett problem.

Slutligen bör det tilläggas att studera klimatfrågan förutsätter att många vetenskapliga discipliner inkorporeras. Vad som på ytan verkar som ett simpelt uppdrag eller en enkel fråga har ett rotsystem av faktorer att ta hänsyn till vilket gör att uppsatsen rör sig över flertalet vetenskapliga fält. För att lösa klimatfrågan måste hela vårt samhällliga system och det sätt vi idag som individer och befolkning i stort resonerar, prioriterar och handlar analyseras. Strängt taget kan allt anses vara miljöpolitik. Det medför också att undersöka området lätt blir mycket omfattande. Det kan dock argumenteras för att miljöfrågorna med nödvändighet utredas på ett sätt där många faktorer tas i beaktning och olika infallsvinklar vägs mot varandra för att överhuvudtaget vara relevant. Miljöfrågorna är till sin natur tvärvetenskapliga. (Naturvårdsverket, 2019)

Klimatfrågan

I uppsatsen definieras klimatfrågan som problematiken av samhällets utsläpp av växthusgaser (främst koldioxid, dikväveoxid och metan) till atmosfären innebär. Framförallt går konsekvenserna av ökade utsläpp att härleda till växthuseffekt vilken i sin tur kan påverka både samhället och naturen. Att människan i dag påverkar klimatet är majoriteten av forskarvärlden överens om och den utgångspunkten kommer även denna uppsatsen att ha. (IPCC, 2007)

Handlingskraft

Ett ledord för uppsatsen är handlingskraft. I texten kommer handlingskraft framförallt att åsyfta politiska beslut som leder till förändring och omställning.

Analys och diskussion

DEL 1. Mänskliga psyket och klimatkrisen

1.1 Svenska folkets kunskaper och förhållningssätt till klimatfrågan

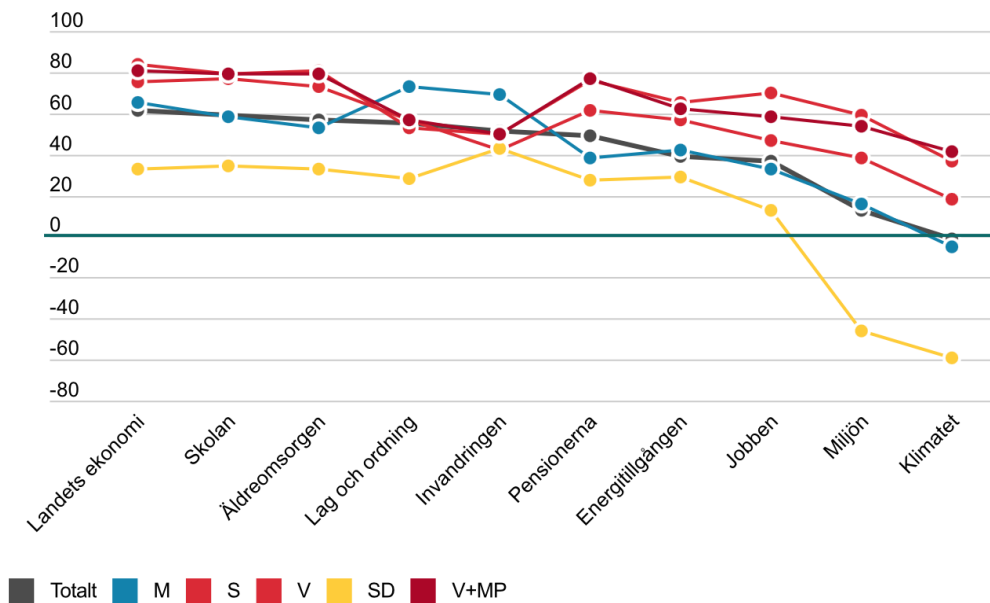
För att kunna ta ställning till varför klimatpolitiken som bedrivs idag inte varit effektiv är det relevant att titta på hur den svenska befolkningen förhåller sig till frågan. Detta för att undersöka om det exempelvis rör sig om brist på kunskap eller om är en fråga som väljarna inte prioriterar. Hur väl förstår väljarna klimatproblemet? Tycker den svenska befolkningen att klimatfrågan är en viktig politisk fråga?

Novus presenterade i oktober 2021 resultatet av en undersökning som tittar på hur befolkningen ställer sig till klimatfrågan nationellt. Undersökningen genomfördes i Novus Sverigepanel med 1038 intervjuer på ett riksrepresentativt urval på åldern 18 – 79 år i augusti 2021. Nedan sammanfattas undersökningens resultat. (Novus, 2021)

Undersökningen visar att svenska folket generellt har en god förståelse för klimatproblemet men att de lösningar som politikerna idag presenterar inte upplevs som tillfredsställande. Tilltron till svensk politikens möjlighet att lösa klimatproblemen är mycket låga. I modell 1.1 kan vi se att tilltron till partiernas förmåga att lösa klimatfrågan är betydligt lägre i förhållande till andra politiska områden. (Novus, 2021)

Den andel som menar att människan inte har någon påverkan på klimatet är enligt undersökningen mycket få. 96 % av svenska folket anser att människan kan påverka klimatet kontra 2 % som anser att människan inte alls kan påverka klimatförändringen. (Novus, 2021) Det går därmed att argumentera för att det inte behövs insatser för att utbilda svenskarna om klimatfrågans existens. Den polarisering som vi ser i exempelvis USA med den högsta andelen så kallade klimatförnekare i världen finns inte i Sverige. (Smith, 2019)

Novus undersökte också på vilket sätt svenskarna uppfattade att klimatfrågan bör lösas. Resultatet visar att svenskarna vill att klimatfrågan lyfts som en global fråga där fokuset ligger på den internationella problematiken och internationella samarbeten.

Modell 1.1

Slutsatsen kan således dras att svenskarna har en i huvudsak god förståelse för klimatfrågan och är eniga om att det är människan som i huvudsak påverkar det. Däremot är befolkningen missnöjd med den klimatpolitik som idag bedrivs och tilltron till politikernas förmåga att lösa problemet är låg. Det alltså konstateras att det inte rör sig om ett ointresse, klimatskepticism eller kunskapsglapp hos befolkningen som ligger till grund för den ineffektiva klimatpolitiken som förs idag. (Novus, 2021)

Varför agerar vi inte?

Frågan som då uppkommer är huruvida medvetenhet är tillräckligt för att handlingskraft ska uppstå. Om folkstyret känner till att åtgärder måste vidtas – kommer det då att se till att det genomförs?

Idéhistorikern Sverker Sörlin skriver i sin bok *Antropocen* (2017) att vi idag befinner oss i en epok i mänsklighetens historia som skiljer sig avsevärt från de tidigare. Han lyfter huvudsakligen två punkter. För det första för att förändringar i jordens klimat sker i en högre hastighet än tidigare och för det andra att det är första gången som planeten förändras av en kraft som har ett medvetande. Detta innebär också att den kraft som håller på att omskapa vår planet har förmåga att komma till insikt om vad som händer och därmed makt att ändra tingens ordning. Sörlin menar att Insikten om att vårt sätt att leva påverkar planeten i grunden och därmed våra egna levnadsbetingelser och på så sätt är avgörande för att möta klimathotet. (Sörlin, 2017, s. 72ff) Trots att det råder nästintill konsensus kring att människans handlingskraft i klimatfrågan är avgörande fortsätter problemen att växa. För att förstå varför kan det

psykologiska begreppet kognitiv dissonans undersökas. Kristoffer Leonander ger exempel på detta i sin artikel i Svenska dagbladet:

“En enda gång har jag deltagit i fredagarnas klimatstrejk utanför riksdagen. Den gången hörde jag mig själv säga: ”Det finns inget skäl att inte delta varje vecka, inget vi gör kan vara viktigare än detta.” Men det gjorde det uppenbarligen redan följande vecka – liksom veckan därpå, och nästa igen. Fredag efter fredag väljer jag att sitta kvar vid mitt skrivbord, som om jag antingen betvivlade klimathotets existens eller på allvar trodde att just den litteratur jag ägnar mig åt vid detta skrivbord har särskild licens att överleva den klimatförändring som kan ödelägga hela vår civilisation för övrigt. Givetvis är varken det ena eller andra sant, jag handlar helt enkelt i strid med min egen övertygelse [...]” (Leonander, 2019)

Även om en individ är medveten om vad den bör göra och dessutom anser sig borde så leder det alltså inte nödvändigtvis till att beslut fattas därefter. Fenomenet kognitiv dissonans betyder helt enkelt att vi handlar mot våra egna värderingar. (Festinger & Carlsmith, 1959) Exempelvis blir fenomenet tydligt när svenskarnas källsortering undersöks. Två av tre uppger att de ibland medvetet undviker att källsortera trots att majoriteten tycker att källsortering är viktig. De främsta orsakerna som anges är att det är jobbigt att separera olika material i en förpackning, att det är kladdigt och att det är omständigt att rengöra förpackningen innan man sorterar. (Unilever, 2020) Vi försöker således undkomma de problem som vi står inför i stunden, exempelvis processen att separera olika förpackningar, på bekostnad av långsiktiga lösningar. Detta går att anknyta till den generella mentaliteten som genomsyrar samtidens beslutsfattande.

Filosofen Krzanaric menar att det i västvärlden generellt råder en norm gällande beslutsfattande som inte premierar långsiktighet. Vi väljer hellre den enkla lösningen än den svåra. Långsiktighet, eller vad Krzanaric benämner som katedraltänkande ligger inte i den samtida kulturen. Vår bristfälliga källsortering är ett exempel på hur bristen på långsiktighet kan ta sig i konkret uttryck. Det kan därmed hävdas att vår oförmåga att lägga egenintressen åt sidan hindrar oss från att lösa akuta klimatfrågor. Beteenden vars verkan kommer att ses först långt framöver gynnas inte.

Den som har en katedraltanke är medveten om vilka konsekvenser handlingen kan få i framtiden och hur det kan påverka generationerna som följer. Det är ett sätt att tänka som inte har individualitet i centrum utan ställer krav på bredare fokus - på det allmänna bästa. Samarbete mellan människor och över generationer blir således en fundamental del för katedraltänkande. Katedraltänkandet innebär att vi kan känna oss tillfredsställda med att det vi idag börjar bygga eller verkställa inte kommer vara färdigt inom vår livstid. (Krzanaric, 2021, 204ff) En nödvändig inställning för att klimatmålen ska uppnås där exempelvis Generationsmålet som ämnar se till att vi lämnar efter oss en välmående miljö för nästa generation. (Sveriges miljömål, 2022) För att lösa klimatkrisen måste vi alltså lära oss att agera för någon annan – för allmännyttan.

Slutsatsen kan dras att konflikten mellan självtillfredsställelse och det allmänna bästa innefattar en underliggande konflikt mellan långsiktighet och kortsiktighet. Människan har i sin natur svårt att handla i enlighet med sina moraliska uppfattningar i kombination med att kulturen i väst premierar ett sätt att tänka och handla politiskt som inte föder en långsiktighet blir effekten “kaka på kaka”. Den kognitiva dissonansen förstärks av den allmänna inställningen och vilka typer av lösningar som den understödjer. Det står således klart att trots att den svenska befolkningen är överens om att klimatfrågan är viktig och har en förståelse för dess konsekvenser tillåter och uppmuntrar kulturen att avstå från att driva fram nödvändig handlingskraft. (Krzanaric, 2021, 204ff) (Festinger & Carlsmith, 1959)

Del 2. Klimatpolitiska rådet - vilken inverkan har nuvarande expertråd på den svenska klimatpolitiken?

2.1 Klimatpolitiska rådet

Klimatpolitiska rådet är ett oberoende expertorgan som bildades den 1 januari 2018 i uppgift att utvärdera om regeringens politik är förenlig med de klimatmål som riksdagen och regeringen har beslutat. Där noll nettoutsläpp¹ år 2045 har blivit ledord. Sveriges klimatmål är ett av målen inom vad som kallas miljömålssystemet. Miljömålssystemets huvudsakliga riktlinje bestäms av vad som benämns som generationsmålet. (regeringskansliet, 2020) Generationsmålet syftar till att säkerställa att Sverige ”till nästa generation lämnar över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser”. (Sveriges miljömål, 2022) Miljömålssystemet inrättades 1999 och sedan dess har 16 mål tillkommit vilka kallas för miljö kvalitetsmål. De fungerar som delmål och policys för att generationsmålet ska kunna uppnås. Det första miljö kvalitetsmålet är *Begränsad klimatpåverkan* och är det mål som främst utreds i Klimatpolitiska rådets arbete. Den huvudsakliga poängen med målet är att hålla nere den globala medeltemperaturen till under 2 grader Celsius över förindustriell nivå samt att ansträngningar ska göras för att hålla temperaturökningen under 1,5 grader Celsius. (Klimatpolitiska rådet, 2019)

Klimatpolitiska rådet utmärker sig som myndighet genom sin inriktning på den samhällsliga klimatomställningen samt sitt oberoende och breda mandat att utvärdera regeringens samlade politik. Dessa faktorer ger dem en unik roll i analysen av Sveriges klimatpolitik och hur väl den fungerar. I sina

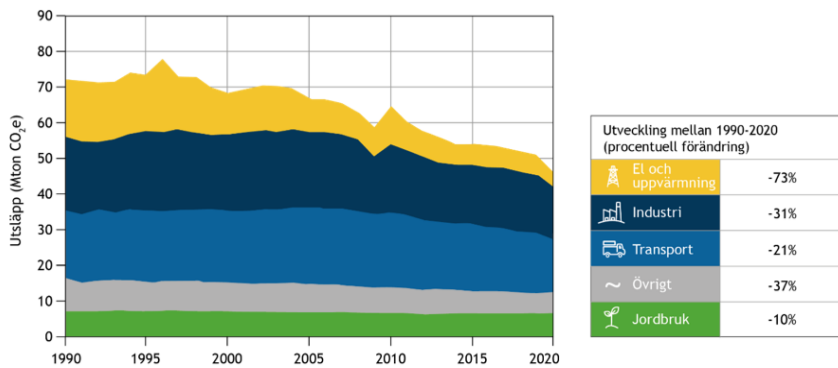
¹ Begreppet noll nettoutsläpp är synonymt med klimatneutral. Det vill säga att den mängd koldioxid som släpps ut ska vägas upp av att samma mängd kol binds upp. (Europaparlamentet, 2019)

arbeten har rådet definierat fyra nyckelområden där klimatomställningen främst måste ske för att nå målet på noll nettoutsläpp år 2045. Det rör sig om tekniska förändringar men i lika hög grad om förändrade institutioner, affärsmodeller och beteenden. Det är framförallt utifrån dessa punkter som klimatpolitiska rådet utreder hur framgångsrik klimatpolitiken har varit: (1) effektivare energi- och resursanvändning (2) fossilfri elektrifiering (3) biomassa från skogs- och jordbruk (4) upptag och lagring av koldioxid. (Klimatpolitiska rådet, 2019)

Nedan jämförs rapporten från 2019 och 2022 för att undersöka huruvida experterna i det klimatpolitiska rådet kan anse ha haft inflytande över klimatomställningen i Sverige. Rapporten från 2018 innehåller främst ramverken för hur rådet ska arbeta och lämpar sig därför inte för en jämförelse av hur väl klimatomställningen genomförs. Det som nedan jämförs är dels påverkan på utsläppsminskningen och dels påverkan på regeringens ledarskap i klimatfrågan. Prioriteras klimatfrågan högre 2022 än 2019?

2.2 Jämförelser av rapporterna 2019 och 2022

I rapporten från 2019 konstaterar de att det har skett en inbromsning av utsläppsminskningen vilket följer trenden från tidigare år. Den största andelen av utsläppsminskningarna gjordes mellan 2003 och 2014 (se modell 2.1) Därefter har minskningen bromsat in. 2017 var tredje året i rad där utsläppen minskade med mindre än 1 procent. Den takten är alldeles för långsam för att ligga i linje med de klimatpolitiska målen konstaterar rådet. Förutom gällande det mål som ligger närmast i tiden: 2020. Minskningstakten bör accelerera till mellan 5 och 8 procent per år skriver de. (Klimatpolitiska rådet, 2019, s.16f) I rapporten från år 2022 visas rekordstor minskning jämfört med tidigare år (8,9 procent år 2020) men detta härleds framförallt till coronapandemin. Pandemin påverkar även utsläppen 2021. Det gör det svårt att jämföra huruvida utsläppen faktiskt har minskat i den utsträckning som behövs. (Klimatpolitiska rådet, 2022, s.19f)

Modell 2.1 (Klimatpolitiska rådet, 2022, s.20)

Klimatpolitiska rådet tittade även på hur klimatpolitiken prioriteras och regeringens styrning i frågan. Klimatomställningens fyra viktigaste områden som åskådliggörs i modell 2.1 skär genom alla samhällssektorer vilket illustrerar att politiken behöver koordineras mellan olika nivåer, politikområden, departement och myndigheter. Det konstateras att regeringens klimatkollegium² har förbättrat förutsättningarna för regeringens interna koordinering av politiken för att nå klimatmålen 2022 jämfört med 2019. För riktlinjer och samverkan mellan regeringens myndigheter finns dock ingen motsvarande samordningsmekanism. Klimatpolitiska rådets utredning av myndighetsstyrningen visar att myndigheterna upplever att bättre samordning departementen emellan och en konsekvent styrning från Regeringskansliet är nödvändigt för att arbetet ska effektiviseras. Analysen åskådliggör också att myndigheterna inte bedömer att klimatmålen är prioriterade i regeringens styrning överlag. (Klimatpolitiska rådet, 2019, s.20ff) (Klimatpolitiska rådet, 2022, s.41f)

Ledarskapet och samordningen, inklusive klimatpolitiska handlingsplanen och klimatkollegiet, kan därmed fastställas inte vara det förenande strategiska sammanhang som myndigheterna efterfrågar och anser vara nödvändigt för att möjliggöra ett proaktivt och innovativt pådrivande i klimatomställningen. Flera myndighetsföreträdare önskar ett konkret myndighetsansvar, långsiktiga uppdrag och resurser för utveckla kompetens och genomföra uppdragen. Bedömningen kan således göras att det finns en outnyttjad kapacitet i myndighetsstyrningen för att klimatmålen i högre utsträckning skulle kunna genomföras. Klimatpolitiska rådets rapporter från 2019 och 2022 fastställer att de insatser som regeringen gör inte får den effekten som är nödvändig för att motverka klimatkrisen.

² Klimatkollegiet inrättades 2020 och har som uppgift att stärka regeringens arbete i klimatfrågan samt genomförandet av den klimatpolitiska handlingsplanen. Tanken är att alla relevanta politiska områden måste samordnas för att en framgångsrik klimatpolitik ska kunna bedrivas. (Regeringskansliet, 2020)

2.2 Gör mer påtryckningar från forskare skillnad?

Återkommande i båda rapporterna från det klimatpolitiska rådet är att omställningen till en fossilfritt samhälle går för långsamt. Även om det idag finns en stark opinion som stödjer omställningen (Novus, 2021) och en överväldigande majoritet av riksdagen stårbakom klimatlagen och klimatmålen (Klimatpolitiska rådet, 2022) så genomförs inte tillräckligt många förändringar i den hastighet som behövs. Klimatrådet menar att oberoende av vilken regering som tillträder kommer den att ställas inför frågan hur klimatomställningen ska kunna accelerera. Utsläppen av växthusgaser har idag minskat med runt en tredjedel sedan 1990 vilket innebär att två tredjedelar av minskningen återstår fram till 2045. Det står klart att omställningen måste ske snabbare och att det är och har förblivit den största utmaning sedan klimatrådets inrättande. (Klimatpolitiska rådet, 2022, s.6)

Klimatpolitiska rådet understryker politikernas roll för att se till att klimatpolitiken som bedrivs inte bara upplevs som något som händer på institutionell nivå utan sipprar ner i samhällets alla delar. Samordning och klimatmedvetenhet måste finnas med i alla beslut som fattas. Politiken har inte enbart en avgörande roll för klimatomställningen genom att understödja teknisk utveckling och prissätta utsläpp av växthusgaser, utan likväl genom att underlätta och stödja beteendeförändringar och bygga legitimitet för klimatomställning i samhällets alla grenar. För att kunna genomföra transformationen till ett fossilfritt samhälle är det avgörande att målen och omställningen har brett stöd bland allmänheten samt att den förda politiken uppfattas som legitim och rättvis för medborgarna. Att vi bör satsa på klimatet råder det som tidigare konstaterat en stor konsensus om bland den svenska befolkningen så utmaningen här ligger inte att övertyga utan att legitimera tillvägagångssättet och motivera befolkningen till nödvändiga uppoffringar. Den samlade politiken utgörs inte enbart av summan av lagar, regler och budgetposter. Det handlar om många aspekter av ledarskap, att formulera gemensamma mål, söka ett brett deltagande i samhället och att vägen till ett klimatomställt samhälle begripligt och angeläget. (Klimatpolitiska rådet, 2022, s.7f)

I både rapporten från 2019 och från 2022 uppmanar klimatpolitiska rådet till generellt större satsningar på klimatomställningen. Samtidigt står Sverige 2022 inför fler kriser än bara klimatkrisen. Detta ställer krav på politikerna att hantera flera kriser parallellt utan att någon av angelägenheterna hamnar i skymundan. De övriga uppenbara utmaningar som Sverige står inför så som geopolitiska osäkerheter, pandemi och försvagade internationella samarbeten, inflation har tagit fokus från nödvändiga politiska beslut och viktiga investeringar för klimatet. Läget i Sverige gör det svårare att producera långsiktiga beslut och gemensamt ansvarstagande och det ställer högre krav på att våra högsta beslutsfattande organ kan fatta beslut där samtliga kriser ses som integrerade i varandra. För att

klimatkrisen ska kunna lösas kan inte klimatomställningen hamna i skymundan av de kriser som momentärt uppfattas som mer pressande. (Klimatpolitiska rådet, 2022, s.6)

Huruvida klimatpolitiska rådet fått inverkan på klimatomställningen och utsläppsminskningen är i nuläget svårt att svara på. Dels eftersom att rådet bara funnits sedan 2018 och dels eftersom att pandemin påverkat utsläppen markant. Vad som dock kan konstateras är att politikerna inte integrerar rådets uppmaningar till klimatomställning tillräckligt fort i sitt beslutsfattande enligt rapporterna. Majoriteten av riksdagen är överens om att en förändring måste ske men systemet är för trögt. Vad som slutligen också möjligen går att antyda i analysen av Klimatpolitiska rådets rapporter är att det inte är självklart att mer kunskap, fler råd eller utredningar genererar en bättre miljöpolitisk handlingskraft.

2.1 Politik och kunskap

För att få en bättre förståelse för sambandet mellan miljöpolitik och kunskap om klimatkrisen ska Miljöforskningsberedningens (MBF) utredning från *Miljöpolitiken spelplan* (2014) analyseras som ett komplement till ovanstående analys av Klimatpolitiska rådets rapporter. I huvudsak i syfte att undersöka varför Klimatpolitiska rådet inte lyckats påverka politiken i tillräckligt hög grad.

Regeringen inrättade 2012 MBF för främja dialogen mellan miljöministern och vetenskapssamhället. (Statens offentliga utredningar, 2012) Målsättningen är att bidra med vetenskaplig kunskap för det miljöpolitiska arbetet och generera en bredare debatt inom olika klimatfrågor. MBF publicerade 2014 en boken *Miljöpolitikens spelplan* där de diskuterar varför miljöpolitiken inte är tillräckligt framgångsrik. I boken är det huvudsakliga konstaterandet att nästan alla samhällsfrågor är miljöpolitiskt relevanta och att närmare besett leder alla mänskliga handlingar till en miljöpåverkan. MBF argumenterar för att kunskapen om alla samhällsfrågor bör kopplas till miljön, även de vetenskapliga områden som idag inte får lika mycket utrymme som de naturvetenskapliga grenarna i debatten. De riktar framförallt en uppfordran till de kunskapsområden inom humaniora och samhällsvetenskap som hittills motiverat sin existens och bedrivit sin forskning inom andra områden. MBF undersöker att alla dcipliner i högre grad bör ha som uppdrag att också i relation till de stora samhällsutmaningarna, där miljön ingår som en viktig del, utforma sina insatser för vetenskapssamhället. (Nordin, 2014, s.92ff)

MBF lägger precis som Klimatpolitiska rådet tyngd vid förmågan att samordna för att kunna nå fram till en framgångsrik lösning på klimatproblemen. I det här fallet gäller det dock inte enbart samordningen av myndigheter och politiska institutioner utan även kunskap producerad av olika vetenskapliga discipliner. (Nordin, 2014, s.92ff)

Produktionen av vetenskapliga resultat blir allt mer omfattande. Och resultaten, vilka metaforiskt kan betraktas som pusselbitar, blir samtidigt allt mindre och pusslets totala storlek blir allt större. [...] Detta är särskilt tydligt inom miljöområdet där pusslet ofta består av bitar från skilda discipliner, som naturvetenskap, humaniora och teknik. Det räcker alltså inte med en stark forskning, vi måste också ha institutioner och organisationer som gör synteser och äger kompetens att ställa samman resultaten så de blir tillgängliga för miljöarbetet och miljöpolitiken. (Nordin, s.93, 2014)

Vi behöver således mer integrativ kunskap som kan sammansmälta lärdomarna från olika dicipliner om miljöns egenskaper och funktionssätt. Kunskap om samhällen, kulturer, företag och olika drivkrafter för mänskligt beteende saknas i den miljöpolitiska konversationen menar MBF men är nödvändig för att åtgärder kan ges ett starkare stöd och skapa en nödvändig förståelse för hur dessa åtgärder kan genomdrivas. Detta förutsätter inte enbart att vi vidmakthåller och utvecklar de redan existerande kunskaperna utan även att de eftersatta kunskapsområdena inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning kan stimuleras. (Nordin, 2014, s.95)

Anledningen till att relationen mellan vetenskap och politik inte fungerar effektivt i miljöfrågan kan därmed tolkas inte enbart handla om att politiken i för liten grad följer vetenskapens råd. En lika brännande fråga blir huruvida den vetenskap politiken lyssnar till är vetenskap som har förutsättningar att förbättra politiken och leda till att uppsatta miljöpolitiska mål uppnås. I MBF:s utredning står det klart att synen på kunskap som en fråga om volym, som de nu menar är diskursen, måste omvärderas. Föreställningen om att mer kunskap leder till bättre politik verkar inte överensstämma med verkligheten. Vilken kunskap vi prioriterar och hur den tillämpas är möjligen än mer relevant i en tid då politiker redan besitter mycket av förståelsen för den naturvetenskapliga aspekten av miljöproblematiken. Hur den omprioriteringen och omvärderingen skulle se ut kräver i sin tur kunskap. Vad MBF kan tolkas vilja understryka är att kunskap inte är absolut utan en samhällsfråga som i sig är djupt förbundet med politik och politisk verksamhet. (Nordin, 2014, s.95f)

Det kan därmed påstås att relationen mellan vetenskap och politik är betydligt mer invecklat än generaliseringen att forskarna producerar information som politikerna sedan ska förhålla sig till. (Beck 1986, s. 43) Det är inte nödvändigtvis så att ökad kunskap per automatik leder till en effektivare och accelererad miljöpolitik. Miljöfrågan handlar i hög grad om att förstå miljöpolitikens sociala kontexter där forskningen bara utgör ett domän. Det kan således slutligen argumenteras för att samspelet mellan forskning och politik bör utvecklas till att i högre utsträckning handla om att kunskapsprocessen är en gemensam, samordnad, tvärvetenskaplig angelägenhet och aktivitet som genomsyrar hela samhället för att kunskapsprocessen ska vara relevant för att lösa klimatutmaningen samhället står inför. (Nordin, 2014, s. 92ff)

Del 3. Krishantering – handlingskraft blir överlevnad

Avslutningsvis ska hur det svenska samhället hanterar kriser utredas i syfte att få förståelse för vad som utmärker de kriser som provocerat fram handlingskraft och hur den handlingskraften ser ut. Delvis ska lagstiftning och krisberedskap åskådliggöras för att se inom vilka ramverk politiska ledare idag kan handla för att sedan följas av en kort jämförande fallstudie av coronakrisen och klimatkrisen. Kris definieras här som när en händelse då ordinarie resurser, rutiner och strukturer inte längre räcker till för hantera situationen. Det kan bero på att det finns för få resurser, men också på att rutiner och resurser inte är anpassade till den aktuella händelsen eller att de bara är dåligt förberedda. På så vis kan varje kris sägas vara född ur ett misslyckande att förebygga och hantera en händelse. (Veibäck, 2020, s.11)

3.1 Krisberedskap i svensk lagstiftning

Statens offentliga utredningar gjorde 2008 en omfattande utredning om krisberedskap i grundlagen där både krig och krigsfara och civila kriser undersöks. Den form av kris som det finns mest juridiska undantag och beredskap kring är krig. I rapporten klarläggs det dock att Sverige sedan lång tid haft mentaliteten att samhället inte bör förlita sig på den så kallade konstitutionella nödrätten vars grundsats är att regering och riksdag i lägen där samhällets bestånd hotas kan åsidosätta grundlagsbestämmelser och ändå göra anses handla rättsenligt. Statsmakterna har valt att skapa juridiska ramverk som så genererar grund för legalt handlande även i krigstid vilka finns i 13 kap. RF om krig och krigsfara. Bestämmelserna är omfattande och innebär bland annat att en krigsdelegation ska träda i riksdagens ställe vid krig om omständigheterna gör det nödvändigt. Syftet med 13 kapitlet är dels att minska riskerna för oenigheter om huruvida statsmakterna har handlat rättsenligt men kanske framförallt skapa möjlighet för en situation där ledare kan fatta beslut snabbt. Krig illustrerar effektivt en situation där spänningen mellan folkstyre och handlingskraft ställs på sin spets och där samhället har valt att tillåta undantagstillstånd för överlevnad. (Statens offentliga beredning, 2008, s.9)

Den konstitutionella grunden för en generell nödlag för civila kriser finns däremot inte. Endast i krig och vid krigsfara anses det ofrånkomligt att i grundlagen ge regeringens särskilda möjligheter att fatta beslut (RF Kap 15). Under civila kriser har regering dock möjligheten att utnyttja en speciallagstiftning som innefattar smittskyddslagen, ordningslagen och alkohollagen. (Statens offentliga beredning, 2008, s.110)

I rapporten konstateras att en stor del av den nuvarande krisstrategi handlar om att lösa de politiska mål- och värdekonflikter som uppstår i en kris och saknar uppenbara lösningar. Exempel på sådana situationer är klimatkrisen och coronapandemin. Vilket går att koppla till teorin om det reflexiva moderniteten – framtidens kriser till följd av samhällets oförmåga att hantera det politiska och ekonomiska systemet samt förutspå de långsiktiga konsekvenserna av hur samhället utformats. (Beck, 1986, s.33ff)

Vad som kan fastslås är att framtiden i den politiska verksamheten inte är ett tomt begrepp utan en reell konfliktdimension. Framtiden är med andra ord inte bara en företeelse för spekulationer utan är också närvarande i hur samtidens politik i form av olika typer av kontroll, lagar, motstånd och konflikter tar sin form. Nära sammanvävt med både begreppet framtid och politik är utopi. Tanken om det utopiska samhället, det vill säga det goda samhället, är en idé som utreder det som kanske är omöjligt men trots det eftersträvansvärt. I spänningen mellan det önskvärda och det omöjliga ligger utopibegreppets radikala potential, i gränslandet mellan den nödvändiga samhällskritiken och förmågan att drömma. Den utopiska dimensionen finns med i mycket av den politik som förs. I politiken kring krishantering kan det dock påstås att det motsatta gäller. Vi försöker att undvika en dystopi. Framtid är, som genomgående i uppsatsen påvisats, ett svårt begrepp på flera sätt. Men i samhällets och politikens krishantering och beredskap är den i allra högsta grad närvarande. Men uppenbart när lagstiftningen analyseras är att vissa typer av krishanteringar prioriteras över andra. Möjligen kan det anses att det är därför krig tillåter ett undantagstillstånd där handlingskraft får ställas över folkstyret medan andra former av kriser inte ges samma spelrum i lagstiftningen. (Beck, 1986, s.33ff) (Statens offentliga beredning, 2008, s.9) Trots att forskarvärlden menar att klimatföreningar idag är ett större hot mot mänsklighetens hälsa än krig och terrorism. (Sveriges radio, 2022)

Det kan även påstås att samhället är bättre på att hantera vissa typer av kriser. Nedan kommer en kort jämförelse av coronakrisen och klimatkrisen att göras för att undersöka hur krishanteringen i de båda fallen skiljt sig åt. (Beck, 1986, s.33ff)

3.2 Krishantering under coronapandemin

Vad som blev tydligt under coronapandemin är att en av de största utmaningarna, oberoende kris, är vad som kallas sense-making. Med andra ord förmågan att förstå och se vad som är under uppsegling i otydliga lägen. Känslan av överraskning är en del av vad som definerar en kris. Trots att varningstecken på att en pandemi skulle kunna drabba världen hade Sverige snarare nedrustat än upprustat nödvändiga

resurser. (Jerneck, 2021) Forskarvärlden slogs av det faktum att experter och ansvariga hade fakta, information och siffror på spridningen från andra länder men att det ändå inte genererade handling.

“Kunskapen var alltför abstrakt och statisk för att förhindra den förträngningsmekanism som innebar att man tänkte: ”det händer inte här, i vårt eget land”. Det var inte förrän pandemin fick direkta effekter på det egna ansvarsområdet, eller när man på video och film såg de konkreta konsekvenserna i andra länder, som man fattade beslut och agerade. Och då var det ofta för sent” (Ekengren, 2021)

Precis som klimathotet hade vi svårt att föreställa oss coronapandemin i tid och rum. Med andra ord har vi svårt att förstå konsekvenserna och när de konsekvenserna kommer att inträffa. (Ekengren, 2021)

Inom politiskt ledarskap finns oftast någon form av besluthierarki som under kriser blir tydligare eftersom att de driver problemen längre upp i hierarkin. Beslutsfattandet under pandemins tidiga skede gick framförallt ut på att etablera någon sorts kontroll. Regeringen valde snabbt att skjuta ner ansvaret och ledarskapsrollen till experterna. Krishanteringens överlämnades därmed till förvaltningen. Det ledarskap som utövades var därmed framförallt tekniskt och myndighetsbaserat snarare än politiskt. Överlag litar befolkningen i högre grad på myndigheter och expertgrupper än på politiker och förtroendet för Folkhälsomyndigheten har under pandemin genomgående varit högt. Av de tillitsundersökningar som gjorts fortlöpande under krisen framgår att den institutionella tilliten är fortsatt hög, liksom den generella tilltron mellan människor. I de nordiska välfärdsstaterna är förtroendet för myndigheter överlag mycket högre än i resten av Europa. (Veibäck, 2020, s.13)

Huvudsakligen gick krishanteringens ut på att undanröja hinder för nödvändiga insatser, lugna befolkningen och söka ”good-enough” lösningar. Efterhand blev fokuset även att bedöma långsiktiga konsekvenser för att skapa framtida motståndskraft. (Veibäck, 2020, s.13) På regeringens hemsida publicerades ett strategidokument om sex punkter den 7 april 2020. Här skriver regeringen att de vill: (1) begränsa smittspridningen i landet för att kunna avlasta sjukvården och skydda människors liv, hälsa och jobb; (2) säkerställa resurser till hälso- och sjukvård, t ex för att kompensera för högre kostnader för extra personal och skyddsutrustning; (3) begränsa inverkan på samhällsviktig verksamhet, förutom sjukvården även polis, energiförsörjning, kommunikation, transporter och livsmedelsförsörjning; (4) genom krispaketet lindra konsekvenser för medborgare och företag och rädda människors jobb och försörjning; (5) dämpa oro genom att fortlöpande informera om regeringens arbete, åtgärder och beslut. (Regeringskansliet, 2020)

Sveriges krishanteringsstrategi har framförallt gått ut på självreglering istället för tvingande åtgärder. Medborgarna har själva fått göra bedömningar, i vad som kan benämnas som en self-organized-regim, vilket ligger i linje med den individualiseringen som svensk riskhantering

genomgår. Individualisering innebär ökad makt till individen dock ofta på kollektivets bekostnad. För att en lyckad self-organized-regim ska uppstå krävs upprepade interaktioner mellan individer och grupper som sedan helst manifesteras i någon form av kontraktstänkande. (Jerneck, 2021, s.31)

3.3 Paralleller mellan coronapandemin och klimatkrisens dilemma

Samhället har alltid stått inför risker. Vad Beck understryker som den stora skillnaden mellan vad han vagt beskriver som dåtidens och nutidens hot är att dåtidens hot var förnimbara och kunde upplevas med våra sinnen. Civilisationsriskerna idag är oftast inte förnimbara utan har snarare antagit formen av kemiska och fysiska formler. Riskerna blir på så vis i många fall osynliga och i de fall katastrofer inträffar så är inte det kausala sambandet mellan vad som inträffat och vad som orsakar det förnimbart. (Beck, 1986, s.32) Vi ser inte med ögat hur utsläpp från industrier för att skapa mobilen vi har i vår hand exempelvis leder till att smältis från antarktiskt rinner ut i havet och höjer vår kustlinje. I många fall är det kanske inte den kustlinje som ligger oss geografiskt nära som påverkas utan någonstans långt borta. Att rent intellektuellt förstå händelsekedjan är kanske inte särskilt svårt, men för att motiveras till att förändra vårt beteende krävs det mer än så. Vi behöver uppleva oss motiverade till att genomföra den förändringen. Det förutsätter alltså att vi även emotionellt har investerat i händelseförloppet för att vi ska uppfatta riskerna som påtagliga eller närvarande. Att vi mentalt kan måla upp en bild som inte bara är en prototyp av verkligheten utan något som vi direkt förankrar med den verkliga världen. Om vi kollektivt är förmögna att göra detta är svårt att svara på. Billy Larsson, psykolog, skriver i sin artikel i Svenska dagbladet att det inte är en händelse att begreppet uppoffring nämnts i förhållande till coronakrisen men inte inom klimatpolitiken. Det vi inte ser finns inte, menar han. (Larsson, 2020)

Vad som idag blivit uppenbart är att de osynliga riskerna inte är nog för föranleda handlingskraft tillräckligt omgående. Det kan även konstateras att bristen på handlingskraft inte beror på befolkningens okunskap, förnekelse eller att det rent politiskt finns ovilja att genomdriva miljöpolitik. Men motivation saknas eftersom vi inte vill uppoffra bekvämligheter eller ålägga oss ekonomiska konsekvenser. Det ställs således ett implicit krav på att klimatomställningen och ekologiseringen måste ske utan att det får ekonomiska konsekvenser eller inverkar på levandsstandarderna.

Del 4. Slutsatser

I ovanstående diskussion har tre till synes skilda infallsvinklar på frågan *Varför har vi ännu inte löst klimatfrågan?* Applicerats.

Slutsatsen vi kan dra av uppsatsens första del är människan psykologiskt samstämmer med hur vi förväntas hantera i klimatkrisen. Vi besitter kunskap i frågan, vet hur vi borde handla och vill handla därefter. Alla pusselbitar verkar finnas på plats men ändå agerar vi inte därefter. De gemensamma tankeprocesserna och samhällsvärderingarna som idag framhåller kortsiktiga lösningar som legitima måste ersättas av tankeprocesser inspirerade av katedraltänkandet. Det går att hävda att en del av förklaringen till varför vi inte lösa klimatfrågan finns just i det mänskliga psyket – både den enskilda individens men framförallt i de normer som präglar hela samhället.

Pandemins och klimatkrisens allomfattande karaktär innebär att nästan varje företag, individ, myndighet och organisation var eller kommer att bli direkt drabbat av krisen. Påverkan har varit eller kommer vara genomgripande, även för de delar som normalt inte berörs av kriser och krishantering. Pandemin har på så vis varit ett test av inte bara den trängre krets av aktörer som brukar betraktas som kärnan i krishanteringssystemet, utan av hela det svenska samhällets resiliens och krishanteringsförmåga. Slutsatsen kan dras att även i fråga om coronapandemin agerade samhället inte förrän konsekvenserna var direkt inpå huden – det vill säga förnimbara. Det kan antas att klimatpåverkans osynlighet är anledningen till att klimatkrisen inte har lett till någon verklig krishantering. Om svensk krisberedskap och krishantering följer samma mönster som under pandemin kan det antas att de verkliga insatserna för klimatet kommer först när klimatpåverkan är något som är trängande påtagligt för samhället och inte längre är en "smygande" kris. Trots att det moderniserade samhället är fullt upptaget med att behandla risker är det därmed fortfarande oförmöget att förhindra naturens bieffekter av industrialiseringen. I det reflexiva modernitetens samhälle där vi inte längre enbart exploaterar naturen utan också i stor utsträckning försöker hantera de följder som den teknisk-ekonomiska utvecklingen för med sig faller insatserna kort. Miljöengagemanget förblir därför bara en del av en komplexitet där andra prioriteringar ofta väger tyngre när tid och pengar inte räcker till allt.

Resultaten av analysen av Klimatpolitiska rådet och Miljöforskningsberedningen visar att vi idag har riktlinjer, utredningar av nuvarande klimatåtgärder. Klimatpolitiska rådet lägger vikt vid samordning och acceleration av klimatpolitiken för att nå en lösning. Miljöforskningsberedningen menar dock att vi måste ifrågasätta kunskapsproduktionen kring klimatfrågan, eller åtminstone hur den vetenskapen presenteras, eftersom den inte tycks uppbåda den förståelse som krävs för att undvika de långsiktiga hot vi

står inför. Den stora frågan för att lösa klimatkrisen blir vilken typ av kunskap vi behöver för att utlösa ett agerande.

Eftersom man i smygande, idag osynliga, kriser inte på samma sätt som i akuta kriser känner sig tvingad att handla omedelbart krävs det en djupare, känslomässig förståelse och rädsla för vad som kan hända i framtiden. På frågan varför klimatkrisen ännu inte är löst blir det sammanfattade svaret utifrån ovan gjorda analyser att den kunskap, beredskap och politiska organisering som idag styr Sveriges klimatarbete inte är utformat på ett sätt som triggar handlingskraft. För detta behövs en ny typ av kunskap som bättre kan gestalta de långsamt verkande hoten och stärka vår föreställningsförmåga. Däri ligger framtida klimatforskningens utmaningar.

Referenslista

Albæk, Erik. *Expertstyre: en avgränsning* (2009)

<https://fronesis.nu/wp-content/uploads/2020/03/FR02902.pdf>

Beck, Ulrich. *Risksamhället* (1989). 2 upplagan, Göteborg: Daidalos AB.

Ekeningren, Magnus. “Konsten att föreställa sig smygande krisens konsekvenser” (2021-06-11).

Försvårshögskolan. www.fhs.se

Europaparlamentet, *Vad betyder koldioxidneutralitet och hur kan det uppnås till 2050?* (2019).

www.europarl.europa.eu

Festinger, Leon. Carlsmith, James M. *Cognitive consequences of forced compliance* (1959). *The journal of abnormal and social psychology*. 58(2), 203–210. <https://doi.org/10.1037/h0041593>

Jernbeck, Magnus. “Inledning: Konsten att bemästra pandemin” (2021). *Statsvetenskaplig tidskrift*.

Årgång 123

Klimatpolitiska rådet. *Klimatpolitiska rådets rapport 2019* (2019).

<https://www.klimatpolitiskaradet.se/wp-content/uploads/2019/09/kprrapport190426.pdf>

Klimatpolitiska rådet. *Klimatpolitiska rådets rapport 2022* (2022).

<https://www.klimatpolitiskaradet.se/wp-content/uploads/2022/03/klimatpolitiskaradetrappport2022.pdf>

Krznicar, Roman. *The good ancestor* (2021). London: W.H Allen.

Larsson, Billy. “Därför klarar vi viruset – men inte klimatet” (2020-05-16). *Svenska dagbladet*.

www.svd.se

Leandoer, Kristoffer. “En liten människas stora till till världen” (2019-07-19). *Svenska dagbladet*.

www.svd.s

Naturvårdsverket. *Sveriges klimatmål och klimatpolitiska ramverk* (2019). www.naturvardsverket.se

Nordin, Torgny (red.). *Miljöpolitikens spelplan* (2014).

<http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2014/11/6797c9af.pdf>

Novus, "Svenskarna tror inte politiker kan lösa klimatkrisen" (2021-10-21). Novus hemsida:

www.novus.se

Smith, Matthew. "Most people expect to feel the effects of climate change, and many think it will make us extinct", (2019). *YouGovAmerica*. Today.yougov.com

Statens offentliga utredningar. *Krisberedskapen i grundlagen: en översyn och internationell utblick* (2008).

<https://www.regeringen.se/49bb8d/contentassets/0d28b02e5ee046a8b4549ac4eb9874af/krisberedskapen-i-grundlagen-sou-200861>

Statens offentliga utredningar, *Miljöforskningsberedningen* (2011) www.sou.gov.se

Stiernstedt, Jenny. "Demokratin måste pausas för att lösa klimatkrisen" (2017-11-04). *Svenska dagbladet*.

www.svd.se

Sörlin, Sverker. *Antropocen* (2017). Stockholm: Weyler förlag.

Sörlin, Sverker. Vessuri, Hebe. *Knowledge Society vs. Knowledge Economy: Knowledge, Power, and Politics* (2007). New York: Pelgrav Macmillan

Thunberg, Greta. "Den övertygande uppmaningen om att agera nu mot klimatförändring", 2018. *TEDxStockholm*. www.ted.com

Vieback, Ester (red). Perspektiv på pandemin – Inledande analys och diskussion av beredskapsfrågor i ljuset av coronakrisen (2020). FOI. ISSN 1650-1942

Unilever. "2 av tre svenskar hoppar medvetet över källsorteringen" (2020-07-27). Unilevers hemsida. www.unilever.se

